

A pszichoanalízis aktualitása a klinikumon innen és túl
(A lélek rejtett ösvényein) Schmelowszky Ágoston

Schmelowszky Ágoston könyve nagyon jó könyv. Olyan összeállítás, ami magyar nyelven, magyar szerzőtől a nagy klasszikusok óta nem született. Olyan összefoglalását adja tudományunknak, amely egyszerre tudományos igényű áttekintés és igényes, jó értelemben vett ismeretterjesztés. A cím is eléggé tükrözi ezt a kettős célt. Az alcím, amit én a fő címnek tekintek *A pszichoanalízis aktualitása a klinikumon innen és túl* jelzi, hogy egy összefoglaló munkáról van szó, a nagybetűs cím pedig kereskedelmi cím, nyilván azzal a céllal, hogy azok figyelmét is felkeltse, akik a szakmán kívülről érdeklődhetnek.

Indulásképp a szerző megvizsgálja a pszichoanalízis helyzetét és megállapítja, hogy annak ellenére, hogy a születése óta temetik, lassan megéri a 120 évet, köszöni szépen jól van, sőt, még a termékenységét sem veszítette el.

Az előszó eligazítja az olvasót a könyv szerkezetében, ismerteti a szerző szándékát, majd leírja, hogy személyesen neki milyen területeken nyújtott használató támpontokat a pszichoanalízis. Ilyen terület a filozófia, vallástörténet – amivel Guszti foglalkozott, mielőtt pszichológus lett volna – majd klinikai pszichológusként a pszichiátriai betegekkel való munkájában, majd pszichoanalitikus szemléletű pszichoterápiás gyakorlatában, pszichoanalitikusként, végül, mint egyetemi oktató használta a szakma elméletéről és gyakorlatáról tanultakat. Ezt ugyan nem írta, de feltételezem, hogy a kislányával és a kisfiával való foglalatosságban is használ néha ezt-azt, amit a szakmai tapasztalat során tanult. A szöveg folyamatos, nem törik meg gyakori hivatkozások, esszészzerű.

Összegezve azt mondhatjuk, hogy a könyv arra a kérdésre keresi a választ, hogy mit is jelent a pszichoanalízis a 21. században, hogyan jutott ide, ahol jelenleg tart, mit tud és mire való. Könnyed, olvasmányos stílusban tárgyal nehéz és fontos kérdéseket, képes arra, hogy közérthetővé tegyen olyan bonyolult kérdéseket, mint például a disszidensek kérdése vagy az Anna Freud – Melanie Klein vita.
2 részre és 8 fejezetre oszlik.

A könyv a történeti résszel kezdődik. Itt nem elsősorban személyekről van szó, hanem a gondolatok, az elvek és a gyakorlat változásaira helyezi a hangsúlyt, felfedezve a múltban a jelen gyökereit, és jelenben a múlt koncepcióit. Az egész könyvre jellemző ez a szemlélet. Nem statikus adatok felsorolásával találkozunk kronológiai sorrendben, hanem olvashatjuk Freud interszubsztivitását, a családban történt tarumatizáció klasszikus elméletei összevetését a modern statisztikákkal vagy az azóta kidolgozott idegéletteni eredményekkel. Olvashatunk Ferenczi szerepéről, mint aki több mai elmélet és gyakorlat alapjait rakta le, a Budapesti Iskola hatalmas megtermékenyítő erejéről, részletezve, hogy melyek voltak azok a munkák, amelyekből fontos gondolatok indítottak el elméleteket, új iskolákat. Olyan fontos történésekről is olvashatunk lényegre törő összefoglalásban, amelyekről magyarul eddig nem nagyon lehetett olvasni. Ilyen például a Melanie Klein - Anna Freud vita, amely majd egy évtizedig tartotta lázban a pszichoanalitikus világot. Akkor nem látszott, de amikor elhalványultak a szakmapolitikai szempontok, aktualitásukat veszítették bizonyos személyes érdekek, világos lett, hogy a tanulságok hasznára váltak későbbi generációknak.

Amikor a változásokat a szélesebb történelmi-társadalmi kontextusba helyezi el, nagyvonalú sűrítéseket alkalmaz, igyekezve a lényegre szorítkozni. A 47. oldalon például ez áll: „*A pszichoanalízis a 20. század Európájának szülötte, története ennek megfelelően két*

világháború, néhány forradalom, és ezek ideologikus hátterét adó diktatúrák árnyékában alakult.”

A pszichoanalízis hazai fejlődéséről, a Magyar Pszichoanalitikus Egyesület újjáalakulásáról is korrekt módon, a nemzetközi szervezeti hálózat összefüggéseiben beszél, eljutva a napjainkat jellemző igyekezetig, a bizonyítékon alapuló orvoslás követelményének torzító hatásaiig.

A második fejezet a pszichoanalízis fogalmi rendszerét tárgyalja. Nagyon hasznos összefoglalás azoknak, akik „nem középiskolás fokon” szeretnék áttekinteni a pszichoanalitikus elméletek fejlődését, esetleg vizsgáznuk kell ebből. Betekintést nyerhetnek a metapszichológia fogalmaiba, a dinamikus tudattalan működésébe, a pszichológiai tárgyak világába, az elmélet és a technika egymás fejlődését kölcsönösen befolyásoló rendszerébe. Tárgyalja az analízis kereteit, az áttétel-vizsontáttétel működését, helyét a rendszerben, a koncepció fejlődését stb. Mindezt gyakorlati példákkal illusztrálva. - - -
Egy kicsit nagyobb tagolás jót tett volna szövegnek. Azok, akik folyamatosan olvassák, minden fontos dologgal találkozhatnak, de azoknak, akik szeretnék megkeresni egy-egy rész kérdést, fogalmat, nincs könnyű dolga, annál is inkább, mert a tárgymutató hiányos. (De legalább van!)

A pszichoanalitikus szemlélet alkalmazásával foglalkozik a második rész. Természetesen a klinikai alkalmazásokkal kezdődik. (3. fejezet) Egymással összefüggésben tárgyalja a dinamikus szemléletű egyéni és csoportos-, a rövidebb és hosszabb terápiákat, a terápia feltáró és támogató aspektusait. Ezek után külön alcím alatt jön a standard analízis, mint terápia. A sorrend a megszokotthoz képest fordítottnak is tekinthető. Nagy előnye, hogy az egyéni és csoportos, a feltáró és szupportív szempontok tárgyalása után az olvasó a pszichoanalízist elhelyezheti egy több dimenziós koordináta rendszerben. - - -

A szerző kifejti, hogy a mentális fejlődésre vonatkozó ismeretek kiteljesedésével a pszichoanalízis nemhogy veszített volna jelentőségéből – ahogy ezt sokan látni és láttatni szeretnék – hanem ellenkezőleg, egyre inkább látszik, hogy az elmeműködés fejlesztésének ez a dialogikus módja egyedülálló lehetőséget jelent úgy a patológiás állapotokból való „kinövésre”, mint a kreativitás felszabadítására és az érzelemszabályzás fejlődésére. A pszichoanalízis időtartamára vonatkozóan pedig ezt írja: „... a személyiség kialakulásának hosszadalmas, buktatókkal teli folyamatát szükségképpen a hosszadalmas, regresszív állapotokat is előidéző terápiás helyzet – a standard analízis – képezi le legjobban.”^{145.} o.

A későbbiekben szó van a pszichoanalízisnek a tudományok rendszerében elfoglalt helyéről, és a pszichoanalitikus kutatásokról régen és ma. (4. fejezet)

Ferenczi fogalmát használja, amikor a feszültségkezelés *alloplastikus módja* kifejezéssel él. (5. fejezet). Ez a mód a kulturális produktumokat, a társadalmi jelenségeket, legfőképpen pedig a vallást jelenti. Amikor a vallási jelenségeket szélesebb összefüggésbe helyezi, Pál apostol felosztását használja, miszerint vannak testi, lelki és szellemi jelenségek. Ez utóbbiba tartoznak a vallás-élmények és tapasztalatok. Pszichoanalitikus szemszögből tárgyalja a monoteista vallásokat, kritikai élel említve Freudot, kinek nézeteit erősen redukcionista néven nevezi. Nagy hangsúlyt fektet a buddhizmusra, mit import termékre, párhuzamba állítva a buddhista introspekció, a meditáció évezredek alatt formálódó módszerét és az analitikus belső figyelmét. Azt gondolja, hogy a Bion által ideálisnak nevezett analitikus attitűd – a „vágyak és emlékek nélküli” közelítés az analitikus helyzetben – és az énnélküliség buddhista eszménye megfeleltethető egymásnak. A vallási jelenségek pszichoanalitikus

magyarázatában helyet kap a winnicotti átmeneti jelenségek elmélete, mint ahogy a tárgykapcsolatelmélet is.

A 6. fejezet szintén különleges feldolgozás, amelyben az elsőnek Freud által elemzett Schreber esetet veszi elő. Schreber főtanácsos, mint ismert, paranoid schizofrén lett, és nagyon részletes naplójában írta le lelki gyötrődéseit és lelki tartalmainak változását. Nyomon követhető a naplójában a hatalmas erőfeszítés, amelynek segítségével megpróbál úrrá lenni pszichotikus élményein. Az eredmény egy patológiás vallási hiedelemrendszer, doxazmarendszer lesz. A szerző az alloplastikus alkalmazkodás kóros formáját mutatja be, és összefoglal 4, különböző időszakokból származó, különböző elméleti orientációjú erre vonatkozó analitikus elemzést.

A 7. fejezet (*A test, mint szimbólummá váló tudattalan fantázia*) tovább szélesíti a társadalmi jelenségekre vonatkozó pszichoanalitikus értelmezés keretét. Néhány kulturális produktumot vizsgál meg, megállapítva, hogy – ahogyan a fejezet címe is mondja – bizonyos tudattalan fantáziákban rögzült képek megjelennek ezekben a produktumokban. Elterjedt például a korábbi századokban, hogy a társadalmi berendezkedés szervezése, vagy a jogi rendszer, és vallási tételek, az emberi test szimbólumokban való megjelenítésének felelnek meg. Érdekes példa egy több, mint ezer évvel ezelőttről származó misztikus vallásos szövege, ahol a vallásos odaadás Isten teste hatalmas méreteinek leírásában fejeződik ki. A felsorolt példákon keresztül a fogalomalkotás pszichológiai útját is vizsgálat alá veszi.

A 8., utolsó fejezetben visszatér a pszichoanalízis, mint tudomány létjogosultságának kérdéséhez, megállapítja, hogy az empirikus kutatás, amely a pszichoanalízis módszere is, joggal követel magának helyet a tudományos kutatás világában, önálló fogalomkészlete és módszertana alkalmas arra, hogy gazdagítsa az emberi természetről összegyűjtött tudást.

A pszichoanalízist tehát érvényes és aktuális módszernek tartja, mert segítségével megalkotható a személyes igazság dialogikus rendszere, és ezen keresztül a gyógyulás, mint ahogy a tudományos és művészeti tevékenységet összekapcsoló emberi tényező megismerésének lehetősége is benne rejlik.

Sajnálatosnak tartja a szerző, hogy egyfajta „neo-barbarizmus” bontakozik ki, amely avított szemlélettel, idejétmúlt mítoszokkal helyettesíti a valódi tudományos igazságkeresést.

A könyv bőséges jegyzetekkel zárul, amelyben fontos magyarázatokat találunk a különböző kontextusok megértéséhez.

Flaskay Gábor
2012. október 5.